

Vem bestämmer vad?
En fallstudie om inflytande och styrform inom
statsvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet

Wilhelm Åkerman
Markus Krook

Abstract:

Uppsatsen handlar om statsvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet, formell respektive informell makt inom institutionen och huruvida den akademiska friheten påverkas av styrformen inom institutionen. Vårt intresse för att studera detta ämne väcktes i samband med en debatt om könskvotering gällande kurslitteratur inom institutionsstyrelsen. Efter granskning av händelsen fick vi ett intresse när vi betraktade händelsen utifrån begrepp som akademisk frihet, makt och styrform inom institutionen. Vi har valt att utgå från Steven Lukes perspektiv om den tredimensionella makten, akademisk frihet, kollegialitet och linjestyrning i vår studie. För att besvara frågor om den informella makten har vi intervjuat åtta medlemmar i institutionsstyrelsen. I resultatet gällande styrning kom det fram att statsvetenskapliga institutionen i Lund utgår från en kollegialitetsprincip och med hjälp av den kan värna om akademisk frihet för lärare och forskare inom institutionen. I makt delen av resultatet för studien framkom det att prefekten har en betydande makttroll. Vår slutsats var att prefekten utses utifrån kollegialprincipen av institutionsstyrelsen och att detta är en viktig förutsättning för att värna om akademisk frihet i den bemärkelsen att lärare och forskare får forska om det de vill och föreläsa om vad de vill. En kritik mot den konsensuskultur som råder i institutionsstyrelsen uppkom av en av studentrepresentanterna i institutionsstyrelsen och att den kanske inte alltid är rätt sätt att genomföra beslut på.

Key words: Makt, Statsvetenskapliga institutionen, Debatt, Fallstudie, Kollegialitetstyrning, Linjestyrning, Top-down, Bottom-up, Intervju, Steven Lukes, Lunds Universitet, Informell, Formell, Styrning

Antal ord: 9856

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Syfte.....	2
1.3 Frågeställning.....	3
1.4 Universitetets struktur.....	3
1.4.1 Fakultetens struktur.....	4
1.4.2 Institutionernas struktur.....	5
1.5 Statsvetenskapliga institutionen.....	5
1.5.1 Institutionsstyrelsen.....	6
1.5.2 Prefekt.....	6
1.5.3 Student.....	6
1.5.4 Lärare.....	7
1.6 Metod & Material.....	8
1.6.1 Fallstudie.....	8
1.6.2 Intervju.....	8
1.6.3 Urval och avgränsningar.....	10
2. Teori	10
2.1 Centrala begrepp.....	10
2.1.1 Makt.....	11
2.1.2 Akademisk frihet.....	11
2.2 Teorier.....	12
2.2.1 Kollegialitet.....	12
2.2.2 Linjestyrning.....	13
2.3 Operationalisering.....	14
3. Resultat	14
3.1 Formell makt inom institutionen.....	15
3.2 Informell makt inom institutionen.....	16
3.2.1 Vem har sista ordet?.....	16
3.2.2 Hur tas ett beslut?.....	17
3.2.3 Vilka får med saker på dagordningen?.....	17
3.2.4 Uppstår det konflikter angående beslut?.....	18
3.2.5 Vilka får prata?.....	18
3.3 Statsvetenskapliga institutionens styrning.....	19
3.4 Vilken styrningsform har Lunds Universitet?.....	19
3.5 Vilken styrform har den Statsvetenskapliga institutionen på Lunds Universitet?.....	20
4. Analys	20
5.1 Akademisk frihet för vad?.....	22
5.2 Kan styrformen i institutionen underminera eller påverka den akademiska friheten?.....	22
5. Avslutande diskussion	23
6. Referenser	25
7. Bilaga	26

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Vad vill man på institutionerna att studenterna ska lära sig och vem bestämmer vad de ska lära sig? Studenters utbildning utgår från den kursplan och de läromål som sätts upp inför varje kurs. En kursplan formas av en kursansvarig lärare eller flera lärare, och det är fritt för lärarna att genomföra sina idéer och tankar om de är i linje med de riktlinjer, föreskrifter och policyer som är beslutade inom institutionens ramar (Arbetsordning för Lunds Universitet, 2017). Om kursinnehållet skulle gå emot dessa ramar ska den som har utformat kursinnehållet motivera varför. Samhällsvetenskapliga fakulteten i Lund fastställde 2013 en handlingsplan för jämställdhet, likabehandling och mångfald. I handlingsplanen behandlades bland annat kurslitteraturen på de olika kurserna och kurslitteraturlistan skulle enligt handlingsplanen innehålla 40-60 procent litteratur skriven av kvinnor eller män samt att om detta inte upprätthölls måste läraren motivera varför (Dnr S 2013/309). Akademisk frihet är ett relativt omdebatterat begrepp som har stor betydelse för hela universitetsväsendet och den akademiska världen. Vissa hävdar att införandet av liknande handlingsplaner inskränker lärarnas akademiska frihet att få välja sin egen kurslitteratur medan andra menar att det är ett viktigt inslag för fakulteten att kunna påverka och få insyn i verksamheten.

Statsvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet har nyligen blivit uppmärksammas för en debatt om en kurslitteraturlista inom en av de kurser som ges på institutionen. Debatten grundade sig i tankar om akademisk frihet och frågan om denna frihet har underminerats av handlingsplanen. Policyn som fanns inom handlingsplanen 2013 om 40-60 procent kurslitteratur skriven av antingen kvinnor eller män följdes inte i den aktuella kurslitteraturlistan (Lindberg Torson, M, 2017).

Vi har blivit intresserade av den här debatten och har valt att studera inte just själva händelsen i sig utan snarare utifrån begrepp som makt, inflytande, styrform och den akademiska friheten inom statsvetenskapliga institutionen i Lund. Vårt arbete har fokus på inflytandet hos aktörer inom statsvetenskapliga institutionen. Vad har studenterna möjlighet att påverka? Vilka sitter i institutionsstyrelsen och hur är ett möte utformat? På vilket sätt styrs institutionen? Vad är akademisk frihet? Dessa frågor blev centrala för oss efter att ha läst om debatten i tidningar. Vi har valt att utgå från en empirisk undersökning som gjorts 2017 av Linda Wedlin och Josef Pallas, professorer i företagsekonomi vid Uppsala Universitet (Wedlin & Pallas. 2017). Syftet med undersökningen var att studera om lärosäten hade en kollegial styrning eller linjestyrning och om detta ändrades efter autonomireformen 2010. Wedlin och Pallas fokus ligger på beslutsmakt som berör kvaliteten på utbildning samt forskning om tio svenska lärosäten varav ett är

Lunds Universitet. Vi kommer att utgå ifrån Lunds universitet gällande denna analys.

Vårt intresse har även väckts för att tidigare uppsatser inom institutionens verksamheter är sällsynta. Många av de studier relaterade till det ämne vi ska undersöka som vi har hittat behandlar antingen andra institutioner eller har en annan utgångspunkt än vår. Vårt arbete kommer främst att bygga på de intervjuer vi genomfört med aktörer i institutionsstyrelsen. Vi har valt Statsvetenskapliga institutionen i Lund dels på grund av att det inte finns någon studie inom detta område om denna institution men även på grund av dess närhet och vårt intresse för hur institutioner styrs. Vårt mål är att genomföra en fallstudie om statsvetenskapliga institutionen, utgående från aktörer i institutionsstyrelsen, lagtexter och ett antal teorier om makt och styrformer. Vi planerar att genomföra intervjuer av aktörerna i institutionsstyrelsen, med målet att få deras syn på makt och beslutsfattande inom institutionen, samt att återkoppla till det som sägs i lagen.

1.2 Syfte

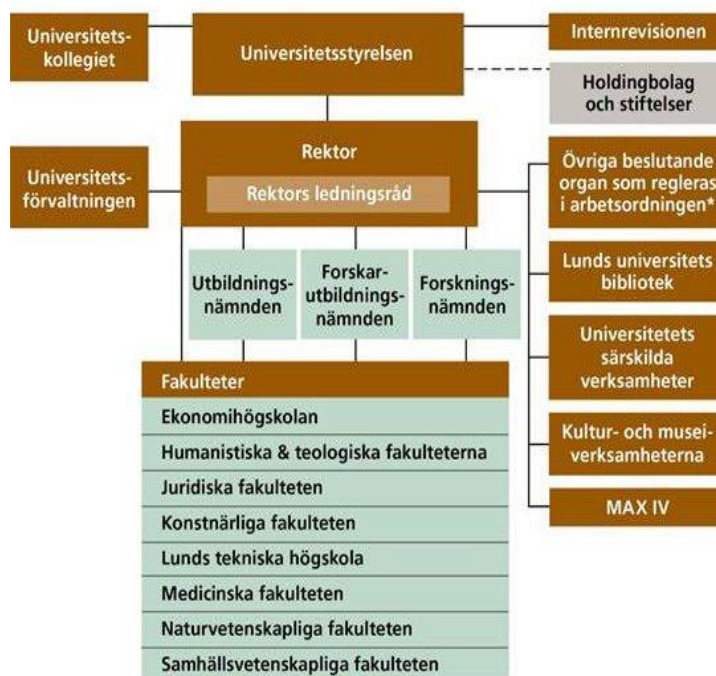
Syftet med uppsatsen är att undersöka vilka aktörer som har inflytande inom statsvetenskapliga institutionen i Lund. I undersökningen studerar vi hur styrform och inflytande kan påverka den akademiska friheten. Detta besvaras till del av de svaren från strukturerade intervjuer med åtta ledamöter inom institutionsstyrelsen. Syftet är vidare att undersöka hur institutionen styrs och i vilken form. Detta görs för att vi ska få en tydligare bild av institutionen som helhet och på ett bättre sätt kunna beskriva institutionens utformning utifrån olika perspektiv. Vår bild av institutionens utformning kommer utgå ifrån de intervjuer vi genomför med ledamöterna men även utifrån boken *Perspektiv På Styrning, Autonomi Och Reform Av Svenska Lärosäten* av Linda Wedlin & Josef Pallas. 2017. I boken tas förbindelsen mellan kollegialitet och linjestyrning upp på ett tydligt sätt, vilket kommer bli applicerbart inom vår studie. Uppsatsen kommer utgå från lagtexter, intervjuer och teorier kring kollegialitet, linjestyrning och Steven Lukes tankar kring tredimensionell makt för att kunna belysa olika synsätt inom vår forskningsfråga. Intresset för ämnet har väckts i samband med en debatt som nyligen uppkommit inom institutionen angående kurslitteratur där akademisk frihet i förhållande till inflytandet inom institutionen har väckt en frågeställning om styrformen kan ha en underminerad påverkan på den akademiska friheten.

1.3 Frågeställning:

- Var ligger den formella makten inom statsvetenskapliga institutionen i Lund?
- Var anser medlemmar inom institutionsstyrelsen vid statsvetenskapliga institutionen i Lund att den informella och den formella makten inom institutionen ligger?

1.4 Universitetets struktur

Lunds universitet är en stor organisation vilket delvis är anledningen till att vi har valt att avgränsa oss till att studera endast en institution inom Lunds universitet. Nedan organisationsträd över Lunds universitet:

Figur 1: Översikt över Lunds universitets organisation; ledning och organisation
Mer om detta finns på adressen <https://www.lu.se/om-universitetet/ledning-och-organisation>

Det är inom den samhällsvetenskapliga fakulteten som den statsvetenskapliga institutionen är placerad och det är därmed här vi kommer fokusera vårt intresse.

1.4.1 Fakultetens struktur

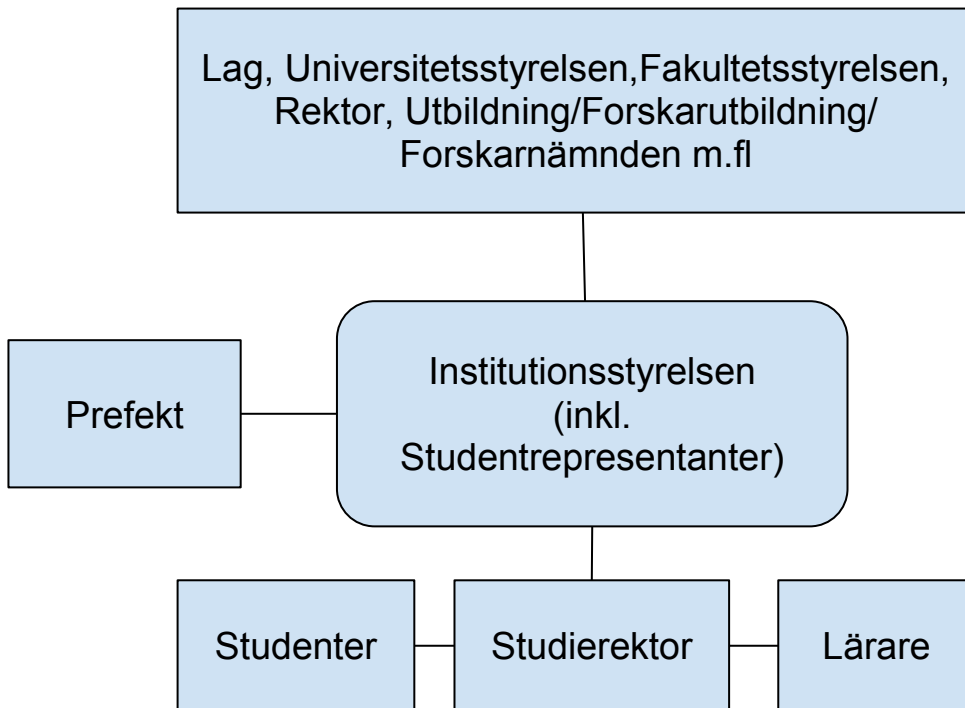
Fakultetsstyrelsen är det organ institutionsstyrelserna sorterar under och ska rapportera vissa beslut till. Institutionsstyrelserna kan även vända sig till fakultetsstyrelsen för att få råd och med frågor. Statsvetenskapliga institutionen är en av tio institutioner och en del av samhällsvetenskapliga fakulteten (Arbetsordning för Lunds Universitet, 2017).

Figur 2: Samhällsvetenskapliga fakulteten ordning och ledning.

Mer om fakultetens organisation finns under "Så här är fakulteten organiserad"; <https://www.sam.lu.se/om-fakulteten/sa-har-ar-fakulteten-organiserad>

1.4.2 Institutionernas struktur

Figur 3: Organisationsträd över statsvetenskapliga institutionen (exkluderande av utskott, specifika arbetsgrupper och representanter) (Statsvetenskapliga institutionen, Lunds Universitet, "Om organisationen", <http://www.svet.lu.se/om-institutionen>) [egengjord figur]

För att få en bild av hur statsvetenskapliga institutionens organisation ser ut har vi valt att själva skapa ett organisationsträd. Organisationsträdet utgår från de texter som finns tillgängliga på statsvetenskapliga institutionens hemsida. Figuren är utformad för att symbolisera aktörers förhållande till varandra om hur institutionen ser ut.

1.5 Statsvetenskapliga Institutionen

Samtliga institutioner inom Lunds Universitet ansvarar för att löpande bedriva forskning och erbjuda studenter möjlighet till utbildning (Vem gör vad, Lunds universitet). Vid statsvetenskapliga institutionen finns tre ämnesområden som institutionen är ansvarig för:

- Statsvetenskap
- Freds- och konfliktvetenskap
- Underrättelseanalys

1.5.1 Institutionsstyrelsen

Vid varje institution inom ett universitet i Sverige ska det finnas en institutionsstyrelse. Denna styrelse ska vara det högsta beslutande organet inom institutionen. Mötet leds i regel av prefekten som är ordförande inom institutionen.

I vår studie har vi intervjuat åtta personer som sitter i institutionsstyrelsen. En majoritet av de vi har intervjuat har rösträtt men vi har även intervjuat suppleanter, det vill säga ersättare och personer som endast har närvarorätt eller yttranderätt. Institutionsstyrelsen består av nio till sjutton ledamöter där majoriteten av de invalda ska vara vetenskapligt eller konstnärligt kompetenta lärare. Institutionsstyrelsen har ansvar för att följa de beslut som fattas av fakultetsstyrelsen. Det ska vidare finnas studentrepresentanter inom institutionsstyrelsen, max tre stycken, vilka enligt lag ska utses genom demokratiska val i Samhällsvetarkåren (Arbetsordning för Lunds Universitet, 2017).

1.5.2 Prefekt

Prefektens roll som chef över institutionen är att ha ansvar för den löpande verksamheten, kvaliteten på utbildningen samt att lagar och förordningar följs. Prefekten är institutionens ansikte utåt såväl som inåt. Prefekten utses av Samhällsvetenskapliga fakultetens dekan för en period av tre år. Personalen och lärarna inom institutionen har möjlighet att nominera lärare till prefekt (Arbetsordning för Lunds universitet, 2017). Prefekten ska vara lärare och ha en vetenskaplig bakgrund som doktor eller professor. Prefekten är styrelseordförande inom institutionsstyrelsen. (Arbetsordning för Lunds universitet, 2017)

1.5.3 Student

Studenter har möjlighet att påverka beslut inom en institution eller ett universitet på ett flertal olika sätt. Detta regleras genom ett antal lagar fastställda av Riksdagen. Dessa är främst högskoleförordningen, högskolelagen och studentkårsförordningen. Efter varje genomförd kurs ska studenterna få en möjlighet att utvärdera kursen och därmed kunna framföra de erfarenheter eller tankar studenterna har kring kursen. Efter inlämnade kursutvärderingar ska universitetet eller högskolan samla in och kompilera svaren och visa upp resultatet och huruvida det sammanställda resultatet lett till någon förändring (Högskolelag 1992:1434: 14§). Genom detta har studenter möjlighet att påverka undervisningen, visserligen kanske inte för sin egen del men för kommande studenter. Vidare står det i högskolelagen att det ska finnas möjligheter för studenter att påverka utbildningen samt att universitetet eller högskolan ska arbeta för att inkludera studenterna i utvecklingen av utbildningen (Högskolelag

1992:1434: 4 a §). Utöver detta ska även studenter vara med när beslut både bereds och tas (Högskolelag 1992:1434: 7 §), detta för att studenternas viljor ska framkomma.

Studenters medverkan sker främst genom studentkårer vars existens beslutas av universitetet eller högskolan. Kåren kopplas i så fall till universitetet utgående från att kåren uppfyller ett antal krav. Studentkåren har som uppgift att i beredning och beslut representera studenterna samt kontrollera utbildningen (1992:1434: 8-9§). Studenterna är demokratiskt valda inom studentkåren och samtliga medlemmar i studentkåren har rösträtt inom kåren. (1992:1434: 11-12§). I institutionsstyrelsen ska enligt högskolelagen (1993:100: 2kap.7§) studenter ha rätt att vara representerade i styrelser och beslutande organ inom högskolor och universitet. Studentrepresentanter är ledamöter inom institutionsstyrelsen och utses av studentkåren för att representera studenter inom institutionen enligt studentkårsförordningen (2009:769:7§). Enligt högskolelagen (1992:1434:2kap.7§) har studenterna rätt att utse minst tre studentrepresentanter som ska sitta i en institutionsstyrelse. Det kan dock i specialfall vara färre än tre ifall styrelsen har ovanligt få ledamöter totalt sett. Inom Lunds universitets handbok om rättighetslistan för studenter står det i kapitel 7, punkt 7.3 att utformningen av kursens innehåll och litteraturlista ska bestämmas i samråd med studentrepresentanterna (Rättighetslistan för Lunds universitets studenter).

1.5.4 Lärare

Lärarna är de som väljer ut sitt kursmaterial och vad det ska innehålla. Om detta inte uppfyller de ramar som institutionen har behöver det motiveras. Om inte, kommer kurslistan att behöva kompletteras (Dnr S 2013/3099). Lärarna är de som har daglig kontakt med studenterna och som därmed ser hur utbildningen fungerar. Det är därför viktigt med ett samarbete mellan elever och lärare så att de kan komma med förbättringsförslag till sina respektive representanter, och förslagen därmed presenteras inom institutionsstyrelsen. Lärarna tillsammans med forskare utgör kollegiet (Wedlin & Pallas, 2017. s.99)

1.6 Metod & material:

1.6.1 Fallstudie

Vår forskningsfråga är av den karaktären att den bäst besvaras genom en fallstudie på grund av de olika former av material vi ämnar använda oss av (Yin & Nilsson 2007: 17f). Vårt mål med studien är att bidra med ökad kunskap kring aktörers inflytande inom statsvetenskapliga institutionen i Lund. Genom att intervjua aktörer inom institutionsstyrelsen, undersöka dokument för institutionens styrning och lagar, sammankoppla och synliggöra hur inflytandet inom institutionen ser ut. Vi använder oss av en enfallsstudie och har valt att avgränsa oss till statsvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet. Med utgångspunkt i den debatt som förs kring kurslitteratur, kvotering och akademisk frihet har vi valt att utföra en enfallsstudie. En annan anledning till att utföra en enfallsstudie är att en flerfallsstudie ligger utanför ramen av detta arbete. Vi väljer att betrakta statsvetenskapliga institutionen som en typisk institution och finner därför ytterligare relevans och motiv till enfallsstudien genom att beskriva inflytande inom en typisk institution (Yin & Nilsson 2007: 76f). Vi kommer att utgå från organisationsteori samt teorier om makt och knyta det till det materialet.

1.6.2 Intervju

Som avgränsning för den här studien har vi vänt oss till medlemmar i institutionsstyrelsen eftersom institutionsstyrelsen är statsvetenskapliga institutionens högsta beslutande organ (Arbetsordning för Lunds universitet, 2017). Vi har kontaktat 18 medlemmar i institutionsstyrelsen via mail och fått svar från tio av dessa varav åtta velat och kunnat medverka i studien. Vi har valt att använda oss av intervjuer eftersom vår frågeställning bäst besvaras med hjälp av en kvalitativ studie. Om vi endast hade utgått från litteratur om institutioner hade det varit svårt att få en fullvisande bild av statsvetenskapliga institutionen i Lund. Genom att använda oss av intervjuer får vi med erfarenheter, sakkunskap och idéer om ämnet utifrån aktörer inom styrelsen (Alvesson 2011, s.8-9).

Vi kommer att utgå från Mats Alvessons bok *Intervjuer - genomförande, tolkning och reflexivitet* eftersom boken tar upp problem, begränsningar men även möjligheter för intervjuforskning. Alvesson förespråkar en reflexivitetsansats i förhållandet till intervjutekniken och det kommer vi att använda oss av inom detta arbete. Med reflexivitetsansats menar Alvesson att man inte ska se intervjuer som fullständig sanning eller som insiktförmedlande, det vill säga att man inte ska lita blint på innehållet i intervjuerna och att de alltid bidrar med den verkliga sanningen (Alvesson 2011, s.12). Vi har valt att utgå från denna bok för att vi vill att intervjuerna ska vara så strukturerade som möjligt och för att vi själva ska kunna reflektera tydligare över de intervjuer vi genomför. Alvesson menar att avgränsningar inom intervjuer handlar om vilken struktur, storlek,

kommunikationsmedium och kategori man väljer inom sitt ämne (Alvesson 2011, s.16).

Vi kommer att använda oss av en strukturerad intervjuteknik för att vi vill att intervjupersonerna ska hålla sig till ämnet akademisk frihet, styrning och makt genom hela intervjun. Under intervjuerna har vi låtit aktörerna vara fria inom de frågor vi har ställt. Vi har i enstaka intervjuer varit tvungna att komplettera frågorna till intervjupersonerna så att definitionen blev tydligare. Vi har även valt att i vår intervjuguide avsluta med frågan om de själva hade velat tillägga någonting, främst för att ge aktörerna möjlighet att ge sin bild om detta inte besvarats genom våra strukturerade frågor (Alvesson 2011, s.16). Vi har intervjuat åtta aktörer i institutionsstyrelsen. genom dessa intervjuer har vi fått med olika aktörsgrupper, både personer med rösträtt och personer som inte har rösträtt, det vill säga suppleanter. Anledningen till att vi valt att intervjua flera personer är för att vi vill att vår empiriska analys ska vara så tydlig som möjligt och skapa en god bild av institutionen (Alvesson 2011, s.16-17). Av dessa åtta intervjuer har en intervju fallit bort på grund av tekniska problem med ljudinspelningen så att den inte kunde transkriberas. Därmed kommer vårt resultat att innehålla svar från sju intervjuer.

Vi har valt att genomföra intervjuerna ansikte mot ansikte eftersom vi vill försäkra oss om att detta blir kvalitativ forskning. Alvesson beskriver detta också i boken: ”De flesta intervjuerna av intresse för kvalitativ forskning sker ansikte mot ansikte.” (Alvesson 2011, s.17). Vi har valt att transkribera våra intervjuer framför allt för att se till att vi som författare inte felaktigt citerar aktörerna. Därför kommer vi att vara tydliga när svaren har följt den strukturerade modellen vi haft eller när aktören under ett sidospår eller en komplettering av frågan kunnat svara. Alla uttalanden vi kommer att använda oss av är godkända av aktörerna, namnen på aktörerna kommer inte att finnas med i arbetet utan vi kommer använda oss av aktörernas roll vid institutionen när vi citerar.

Vi har valt att förhålla oss till samma frågeställningar oavsett vilken aktörsgrupp vi har intervjuat. Vi har inte utgått från kön, position, etnicitet eller liknande i utformningen av våra frågeställningar. Vi har utgått från att de som sitter inom institutionsstyrelsen, ordinarie såväl som suppleanter, är sakkunniga och har kompetens för att korrekt besvara våra strukturerade frågor. Under genomförande av intervjuerna har det framkommit att vårt intresse för denna studie väckts i samband med frågor kring kurslitteratur. Vi har dock poängterat för aktörerna att detta inte kommer att vara infallsvinkeln för denna studien, utan att vi snarare kommer att lägga fokus på inflytande, styrform och den akademiska friheten (Alvesson 2011, s.17-18).

Intervjuerna utgår från en reviderad nypositivistisk utgångspunkt kallad interaktiv rationalism som behandlar kvalitativ forskning i allmänhet men som enligt

Alvesson är en förändring, förbättring och utveckling av nypositivismen (Alvesson 2011, s.20). Reviderad nypositivism förespråkar precis som nypositivism en kontextfri sanning och att vi som intervjuare ska hålla oss så neutrala som möjligt. Det som skiljer sig är att reviderad nypositivism har förståelse för komplexiteten i ord och betydelsen av dessa. För att det ska bli enklare för intervjupersonen att förstå frågan behöver följdfrågor ställas, menar Potter och Wetherell, eftersom personer svarar på frågor på olika sätt och det kan bli väldigt osammanhängande svar (Potter & Wetherell 1987 hämtat ur Alvesson 2011). En teknik för att lösa detta problem menar Acker et al är att låta intervjupersonen få möjlighet att självmant reflektera över ämnet som det har pratats om i intervjun (Acker m.fl. 1991; Charmaz 2003; Collinson 1992; Ryen 2004, hämtat ur Alvesson 2011, s.20-22).

Vårt mål är inte att kritisera och analysera intrycksstyrningar i svaren hos aktörerna, utan att använda oss av aktörernas gemensamma syn för att få en bild av statsvetenskapliga institutionen i Lund. Intervjuerna ska även bidra till vår möjlighet att utifrån Lukes teorier bedöma hur inflytandet ser ut inom institutionen, vilken styrform och hur inflytandet kan ha inverkan på den akademiska friheten.

1.6.3 Urval och avgränsningar

Vi har valt att avgränsa oss till en institution inom Lunds universitet, då universitetet i sig är en stor organisation. Dessutom hade det fallit utanför detta arbetes storlek och varit alltför omfattande att få med aspekter från ett flertal institutioner. Vi har även gjort avgränsningar genom att fokusera på institutionsstyrelsen och de ledamöter som sitter inom styrelsen.

Vi har vidare valt att ha ett formellt och ett informellt perspektiv. I det formella perspektivet utgår vi från lagar och föreskrifter för institutionen och fakulteten i hopp om att belysa de formella styrningarna kring den makt som existerar. I det informella perspektivet kommer vi att utgå från de intervjuer vi har med aktörerna som sitter i institutionsstyrelsen. Utgångspunkten i maktperspektivet utgår från Steven Lukes teori om den tredimensionella makten och en operationalisering av begreppen inflytande och makt. Vi har även valt att begränsa oss till två teorier om styrningsformer, nämligen linjestyrning och kollegialitet, när vi undersöker styrningen i institutionen.

2. Teori

2.1 Centrala begrepp

2.1.1 Makt

Begreppet makt har många filosofer och tänkare ägnat mycket tid åt att förklara och diskutera utifrån olika aspekter. Makt genomsyrar på många sätt människors vardag vilket må vara en av anledningarna till det stora intresset för ämnet. Då makt är en viktig del inom vår studie och det finns många olika definitioner och tankar kring makt vill vi redovisa det sätt vi kommer använda begreppet makt på. I studien kommer vi att utgå från Steven Lukes tankar kring makt.

Lukes utgår från tidigare tankar kring makt framtagna av bland annat Robert Dahl. Lukes menar att de är otillräckliga för att på ett bra sätt kunna ta in alla sätt det går att ha eller utöva makt på. Lukes kritiserar tidigare teoriers fokus på beteende och vill istället lägga fokus på andra frågor. Lukes teori kallar han själv för ett tredimensionellt maktperspektiv, hänvisande till tidigare teorier kallade endimensionellt respektive tvådimensionellt maktperspektiv. Lukes lägger således till en dimension i maktbegreppet och utvecklar begreppet och dess fokus. I stora drag utgår maktperspektiv från en tanke om att en person påverkar eller kan påverka en annan person (Lukes & Gundenäs 2008, s. 38). Lukes förklarar vidare olika sätt detta kan göras på men väljer att betona att det är betydelsen av påverkningen som är intressant att analysera. Lukes tredimensionella syn på makt är följande:

“Den tredimensionella synen på makt

Kritik av inriktningen på beteendeariktning på

- a) beslutsfattande och kontroll över den politiska dagordningen (inte nödvändigtvis genom beslut)
- b) frågor och potentiella frågor
- c) iakttagbar (öppen eller förtäckt) och latent konflikt
- d) subjektiva och verkliga intressen”

(Lukes & Gundenäs 2008, s. 38).

Anledningen till att vi använder oss av Lukes tredimensionella maktperspektiv är just den bredd perspektivet ger avseende bland annat beslutfattande, dagordning, öppna och dolda konflikter och intressen.

2.1.2 Akademisk frihet

Akademisk frihet var ursprungligen en tanke om universitetslärares och forskares frihet, att på det sätt de finner bäst, söka efter sanningen. På senare tid har akademisk frihet snarare kommit att handla om universitetens eller lärarnas frihet att sätta upp studieplaner, kursplaner och tillsätta tjänster som de anser bäst (Nationalencyklopedin, akademisk frihet). I boken *Akademisk frihet - en rent akademisk fråga?* skriver Jan-Eric Degerblad och Sam Hägglund om begreppet

akademisk frihet och hur de anser att staten som finansiär till en stor del av forskningen bör få medverka i en dialog tillsammans med universiteten och högskolorna om kravställningar på hur dessa pengar används. Denna tanke ställs samtidigt mot tanken att forskning och lärande på universitet och högskolor blir mer kvalitativa om lärarna har större frihet att göra som de själva vill. Degerblad och Hägglund beskriver förhållandet som ett kontrakt där universiteten och högskolorna är autonoma myndigheter som är beroende av statens bestämmelser och finansiering. Staten är samtidigt beroende av att universiteten och högskolorna levererar högkvalitativ forskning och utbildning (Degerblad & Hägglund, 2001). Li Bennich-Björkman befäster i rapporten *Överlever den akademiska friheten?* (2004) hur tanken kring akademisk frihet är just att forskare ska ha frihet att publicera, forska och komma fram till slutsatser som de vill utan externa påtryckningar. Studien belyser vidare en spridd tanke om att denna möjlighet eller rätt att själva välja forskningsfrågor garanterar frågans forskningsbarhet och att man således undviker sådana frågor man inte kan svara på utifrån dagens vetenskap (Björkman, L 2004, s.21f).

Akademisk frihet är således på många sätt en tvetydig fråga som inte på något sätt är lätt att ta ställning till. En minskning av statligt inflytande kan leda till lägre statlig finansiering vilket betyder att universiteten och högskolorna i allt större mån behöver förlita sig på externa finansiärer. Detta kan i sin tur påverka forskningen i annan riktning än det som är bäst för staten. En ökning av statligt inflytande innebär att staten i större mån kan påverka forskningen i den riktning som är bäst för staten. Här påverkas även den akademiska friheten och därmed kan även kvaliteten på forskningen påverkas av detta (Degerblad & Hägglund, 2001). Principen att den akademiska friheten ska stå fri från marknad och politik står även med i Sveriges grundlag i Regeringsformen 2:18: "Forskningens frihet är skyddad enligt bestämmelser som meddelas i lag. Lag (2010:1408)" Meningen med forskningens frihet är även preciserad i högskolelagen 1:6, att forskningsproblem, metoder och resultat får fritt utvecklas, fritt publiceras och fritt väljas av forskare såväl som lärare (Wedlin & Pallas 2017 s.91-92).

Eftersom definitionen av akademisk frihet är otydlig har vi valt att operationalisera detta begrepp. Vårt mål är att kunna få fram en tydligare bild av vad akademisk frihet egentligen innebär och i vilken grad akademisk frihet finns inom statsvetenskapliga institutionen i Lund.

2.2 Teorier

2.2.1 Kollegial styrning

Kollegial styrning innebär en styrning utifrån kollegiet, vilket inom universitetsväsendet är forskarna eller lärarna inom ett lärosäte. Styrningen utgår här från akademisk frihet genom att ledningarna har förtroende för lärarna och

forskarna vilka ges inflytande på beslut rörande exempelvis kvaliteten inom utbildningsverksamheten. Lunds universitet är utifrån ett formellt perspektiv en förvaltningsmyndighet som har ett regelverk att följa. Eftersom det existerar två sorters styrningar, kollegial styrning och linjestyrning, kan inte universitet betraktas som en förvaltningsmyndighet i det perspektivet att politiker, tjänstemän och högskoleledningar inte får bestämma vad den individuella läraren ska forska eller föreläsa om enligt den akademiska frihetens principer (Wedlin & Pallas. 2017 s.91-95).

Det kollegiala styret utgår från ett Bottom-up perspektiv, det vill säga att styrningen kommer underifrån från lärare och personal och att förslag, rekommendationer och beslut tas upp till styrelser, ledningar och rektorer inom institution precis som i högre organ, till exempel universitetsledningen. Forskarna Geoffrey Boulton och Colin Lucas beskriver det essentiella med att universiteten står fria och att lärarna via sin akademiska frihet kan diskutera och kritisera, oavsett var beslut kommer ifrån. De använder sig av orden "tala sanningen till makten" när de berättar om den kollegiala makten, att oavsett om makten kommer från universitetsledning eller regering ska kritik kunna uttryckas mot dessa organ. Boulton och Lucas beskriver att det ligger på rektorns och styrelsens ansvar att ha en förståelse för och att se till att stötta den kollegiala makten som är den faktor som ger institutionell styrka inom lärosäten (Wedlin & Pallas. 2017 s.94).

2.2.2 Linjestyrning

Linjestyrning betyder att styrningen kommer ovanifrån och att auktoritet bestäms utifrån en hierarkiposition. Meningen med linjestyrning är att alla föreskrifter och lagar ska följas och fördelas från toppen av hierarkin till botten via en offentlig styrningskedja. Teorin bygger på Top-down perspektiv och betyder att de beslut, förordningar och lagar som fattas av riksdagen, regeringen eller chefer utifrån hierarki är det beslut de anställda ska förhålla sig till (Wedlin & Pallas. 2017 s. 93-94).

Definitionen av att lärare fattar beslut gemensamt om de organ som de själva håller i går emot linjestyrningsprincipen. Linjestyrningsprincipen tog över i allt större utsträckning inom ett antal lärosäten över det kollegiala styret efter att regeringen 2010 röstade igenom att universitet och högskolor ska stå autonoma, det vill säga att de självmant kunde påverka sina inre organ. Detta gjorde att en utveckling av en linjestyrningsprincip blev mer legitim att omvandla till inom flera organ inom olika lärosäten i Sverige (Wedlin & Pallas. 2017. s.92). Studien som är gjord av Linda Wedlin och Josef Pallas visar på skillnader mellan de tio svenska lärosäten och hur de anpassade sig till autonomireformen på olika sätt. Resultatet inom denna studien gällande styrningar inom institutionen kommer att utgå ifrån Wedlin och Pallas resultat om Lunds universitet samt våra intervjuer.

2.3 Operationalisering

Utifrån Steven Lukes teori om den tredimensionella makten kommer vi att operationalisera begreppen **makt, inflytande** och **akademisk frihet** inom arbetet. Operationaliseringen kommer att ha sin utgångspunkt i de strukturella intervjuer vi genomför med aktörer som sitter i institutionsstyrelsen för statsvetenskapliga institutionen i Lund. Genom intervjuerna vill vi få svar på aktörernas egna syn på inflytandet under ett styrelsemöte men även utanför styrelsemötena. Vi kommer därefter att utgå ifrån Lukes teori när vi bedömer hur inflytandet ser ut hos aktörerna inom institutionsstyrelsen samt vilken makt som utövas. Utifrån perspektiv i debatten tillsammans med intervjuer kommer vi avslutningsvis redogöra för hur inflytandet hos aktörer kan påverka att den akademiska friheten inom den statsvetenskapliga institutionen.

3. Resultat

I denna del av studien kommer vi att presentera och analysera de resultat vi fått i samband med de intervjuer vi haft med två studentrepresentanter, en biträdande prefekt tillika tillträdande prefekt, tre suppleanter och en ordinarie ledamot i institutionsstyrelsen. Innan det ska vi presentera den formella maktstruktur vi uppfattat när vi studerat lagar och förordningar kopplade till institutionen.

Inom genomförandet av intervjuerna med aktörer från institutionsstyrelsen kom den informella makten inom styrelsen på tal. Exempelvis har det framkommit att vissa aktörer pratar mer än andra och att det finns en struktur kring vem som har ordet och vem som bestämmer när det är dags att fatta beslut. I delen om vilken styrning statsvetenskapliga institutionen har kommer intervjupersonernas svar att presenteras i relation till resultaten av Linda Wedlin och Josef Pallas studie.

3.1 Formell makt inom institutionen

För att redovisa den formella maktstrukturen har vi valt att i stort utgå från arbetsordningen för Lunds universitet och där utgå främst från tre nivåer: Universitetsstyrelse, fakultetsstyrelse och institutionsstyrelse. Detta för att ge en god övergripande bild av hur makten ser ut ovanifrån. Redovisningen kommer att vara övergripande för att inte bli alltför detaljerad och ta upp för stor del av studien.

Universitetsstyrelsen har i enlighet med högskoleförordningens andra paragraf i andra kapitlet ansvar för tillsyn av universitets samtliga områden och att dessa områdens uppgifter tillses samt genomförs (Arbetsordning för Lunds Universitet, 2017). Universitetsstyrelsen ansvarar med andra ord för övergripande sakfrågor rörande hela universitetet. Sådana sakfrågor kan exempelvis vara revision, riktlinjer för olika områden och resursfördelning inom universitetet (Arbetsordning för Lunds universitet, 2017). Universitetets verksamheter är därefter indelade i ett antal fakulteter vilka ansvarar för olika delar av universitetets verksamhet. Samtliga fakulteter ansvarar dock för bland annat att det genomförs forskning, utbildning och samverkan inom den egna fakulteten. Fakultetsstyrelsen bestämmer även över fakultetens institutioners existens eller icke-existens och har en möjlighet att ändra institutionernas ledning om det skulle finnas "synnerliga skäl" (Arbetsordning för Lunds Universitet, 2017). Institutionerna har dessutom i uppdrag att genom institutionsstyrelsen bestämma och ansvara för utbildning och forskning med mera inom de givna ramar de fått från fakultetsstyrelsen (Arbetsordning för Lunds Universitet, 2017). Med andra ord är det universitetsstyrelsen som beslutar om en yttre ram som fakulteterna kan röra sig inom och inom vilken de i sin tur därefter beslutar om ramar för institutionerna. Institutionerna har således yttre riktlinjer som är uppsatta av fakultetsstyrelsen utifrån universitetsstyrelsen ramar. Utöver detta finns det även några aktörer som har speciella möjligheter att själva bestämma över vissa frågor.

Rektorn för universitetet ansvarar för den myndighet som är universitetet och är chef för denna. Universitetsstyrelsen står över rektorn inom universitetet och föreslår även en kandidat för rektorsämbetet till regeringen (2 kap. 8 § HF) som sedan tar beslut om rektor. Fakulteterna har var sin dekan, vilken är ordförande för fakultetsstyrelsen. Dekanerna utses av rektorn för universitetet efter förslag från fakultetens röstberättigade samt en valberedning. Dekanen ska inom såväl som utanför universitetet företräda fakulteten samt vara chef för fakultetens prefekter. Dekanen utser även prefekterna för institutionerna inom fakulteten utifrån förslag från de anställda vid institutionen. Prefekten tillförordnas tre år i taget och är tillika institutionens chef (Arbetsordning för Lunds Universitet, 2017). Dessa tre roller eller ämbeten har således själva möjligheter att ta egna beslut även om besluten ofta bereds i diverse nämnder och valberedningar.

3.2 Informell makt inom institutionen

Nedan kommer resultatet om den informella makten att presenteras. Svaren kommer att utgå från vår analys av intervjupersonernas svar.

3.2.1 Vem har sista ordet?

Majoriteten av de intervjuade personerna uttryckte att ordföranden, det vill säga prefekten, är den som oftast har sista ordet under mötena. Tankarna kring detta uttrycktes dock på olika sätt, vissa pratade om sista ordet i form av att bestämma när det är dags att gå vidare till nästa punkt på dagordningen, andra i form av utslagsröst eller dylikt. I sex av sju intervjuer nämns detta på ett eller annat sätt.

“Ibland sätter vi ett streck i debatten och så får man skriva upp sig på en talarlista. Men oftast tar prefekten sista ordet ändå, han utnyttjar det lite kanske att han är ordförande.” - Studentrepresentant

Den biträdande prefekten beskriver det eftersträvansvärda beslutsfattandet samt prefektens roll inom användet av sista ordet:

“Ja, det beror på vad man menar med vem som har sista ordet. Ordförande har ju utslagsröst, så i den meningen har ordförande eller prefekt sista ordet. Sen är det ju olyckligt om det finns ett sista ord i den bemärkelsen, så att säga, för i bästa fall har man ju i en beredningsprocess nått fram till en kompromiss som gör att man kan fatta ett beslut i enighet.” - Biträdande prefekt

Professor beskriver hur prefekten i den stora majoriteten har det sista ordet:

“Prefekten som ordförande, det är nästan alltid han som summerar, prefekten har lite den stilen också att han ofta går in rätt sent i diskussionen så han släpper den först, låter folk prata sen går han in och säger vad han tycker i den mån det behövs. - Professor, Suppleant

Enligt de svar vi fått i intervjuerna verkar det som att prefekten besitter en informell makt i den utsträckning att hen är den som startar och avslutar samtliga möten. Prefekten har även makten och möjligheten att ha sista ordet vid varje beslutsfattande eller diskussion under styrelsemötet. Det har kommit fram i en av intervjuerna att kompromissbeslut är eftersträvansvärda. Att man “i en beredningsprocess nått fram till en kompromiss som gör att man kan fatta ett beslut i enighet.” (Biträdande prefekt). Beslut genom kompromiss mellan parter är det institutionen eftersträvar mest. Men i de fall där det är olika åsikter bland ledamöter är det även prefektens ord som leder till votering eller om ett beslut ska fattas. Prefekten har även sista ordet i och med att hen lägger in sin röst efter alla andra. Utvecklingen tyder dock på att allt fler ärenden kommer upp till styrelsen och att det finns en gemensam styrning inom institutionen. “Allt mindre av prefektvälde i den bemärkelsen.” (Biträdande prefekt).

3.2.2 Hur tas ett beslut?

De beslut som tas i institutionen är oftast föremål för beredning innan de tas upp för beslut i institutionsstyrelsen. Beredningen som genomförs innan beslut tas gör att alla olika tankar om frågan som ska beslutas tas upp, vilket gör att de flesta inom institutionsstyrelsen kan känna sig nöjda med ett beslut. Därför är det också sällan någon som motsätter sig beslutet. Besluten i sig, menar de intervjuade, genomförs genom att ordförande ställer frågan om man kan besluta om detta ämnet varpå ledamöterna oftast svarar ja. De flesta intervjuade menade vidare att det råder konsensus kring de flesta besluten i institutionsstyrelsen.

Professor beskriver konsensusprincipen och hur sällsynt det är med omröstning i styrelsen:

“Nästan alltid genom vad man skulle kalla för implicit konsensus det vill säga det finns inte mer än en åsikt eller i den mån det finns någon avvikande åsikt så vet man att det bara är någon enskild ledamot som har den möjligen och den kanske inte var så stark. Så man kan säga att prefekten formulerar beslutet och ingen invänder. Det är det absolut vanligaste. Men förra hösten så hade vi en votering och det var väldigt uppmärksammat då därför prefekten sa att det var första gången sedan han hamnade i styrelsen som prefekt vilket jag tror går tillbaka till 2006 som något beslut hade tagits via votering.” - Professor, Suppleant

Det övergripande svaret på frågan från de intervjuade är att det är ordföranden, prefekten, som bestämmer om ett beslut ska fattas genom acklamation, votering eller bordläggas till ett senare tillfälle. Prefektens uppgift är att känna av rummet i den meningen att hen kan tyda vad ledamöterna tycker i frågan samt om det finns möjligheter till kompromiss. En av de intervjuade beskriver beslutsmodellen som implicit konsensus. Implicit konsensus betyder att det är en outtalad konsensusordning och att det är via kompromisser beslut ska fattas. En intressant aspekt under intervjun med en studentrepresentant var en reflektion kring varför acklamation genomförs utan att fråga huruvida det är någon däremot. Studentrepresentant talade för att man även ska ställa frågan om någon är emot för att visa att man har öppna dörrar för de som möjligtvis inte i samma utsträckning vågar tala emot andras synpunkter. Konsensusmodellen gör att beslut kan fattas via en kollegialitet men ibland finns det situationer när man inte vill kompromissa. I sådana fall kan en enkel fråga som huruvida någon är däremot, möjliggöra för personer att uttala sina tankar.

3.2.3 Vilka får med saker på dagordningen?

Samtliga intervjuade verkar ha uppfattningen att alla medlemmar i institutionsstyrelsen har en möjlighet att ta med saker på dagordningen, samt på grund av att medlemmarna i institutionsstyrelsen är representanter för större kollektiv, att därmed samtliga på institutionen har möjlighet att få med saker på dagordningen genom sina representanter. Vidare har alla medlemmar i institutionsstyrelsen möjlighet att ta upp en fråga eller ett ämne under institutionsstyrelsemötets sista punkt, övrigt.

“Ja det är alla, formellt sett är det alla representanter som får föra upp saker på dagordningen det vanligaste är dock att dagordningen så att säga bestäms av ja man kan säga att det bestäms av prefekten och det är då liksom sånt som måste behandlas som till exempel litteraturlistor och studieplaner på kurser” - Professor, Suppleant

3.2.4 Uppstår det konflikter angående beslut?

Den beredning som görs i olika grupper och som är frikopplad från institutionsstyrelsen verkar vara ett forum där diskussioner kring ämnen sker i stor utsträckning. Det betyder med största sannolikhet att det ofta är i dessa grupper konflikter kan uppstå om ämnen. Beredningen leder troligtvis till en kompromiss mellan olika parter vilja, om sådana skulle finnas, vilket på så sätt med största sannolikhet bör vara en kompromiss även institutionsstyrelseledningen kan acceptera och godkänna. Detta, kan man tänka, håller även borta en del konflikter från just institutionsstyrelsemöten men behöver inte betyda att de inte existerar. I frågan huruvida det uppstår konflikter angående beslut på institutionsstyrelsemötena är de intervjuades svar kluvna, vissa menar att det inte brukar ske, andra att diskussioner uppstår men de allra flesta påstår att det är ytterst sällan konflikter uppstår i stort på grund av en vilja att nå konsensus.

“Det är klart att det ibland uppstår konflikter, det finns olika intressen som drar åt olika håll, det är ett stort ämne, det finns många olika ämnesinriktningar, det är klart det i någon mening finns intressekamp. Sådan konkurrens är viktig för vetenskapens utveckling. Vi har också vetenskapsteoretiska skillnader i ämnet, där man har olika uppfattningar om vad kunskap är, vad statsvetenskap är och vad vi ska syssla med och så. Men det är en naturlig del av akademisk verksamhet att det finns olika uppfattningar som bryter mot varandra, och så länge de gör det på ett civiliserat sätt och man accepterar andra hållningar så är det alldeles utmärkt.” - Biträdande prefekt

“Nej, konflikter som skulle vara oeniga eller mer hårdare positioner, man förknippar med en konflikt skulle jag nog inte säga, det har inte jag.” - Docent

Det är få av de intervjuade som menar att det är vanligt att det uppstår konflikter inom institutionsstyrelsen. Detta menar de flesta är på grund av de konsensus som råder vid institutionsstyrelsemötena samt att frågorna i stor mån bereds i olika grupper. Några uttrycker dock att det kan finnas olika viljor inom institutionsstyrelsen och att diskussioner då kan öka i intensitet. En del för vidare fram en tanke om att det är positivt att konflikter eller diskussioner leds så länge det leder till något konstruktivt och utvecklande för institutionen i helhet.

3.2.5 Vilka får prata?

Samtliga intervjuade menar att alla närvarande får lov och har möjlighet att prata och således uttrycka sina tankar under mötet. Det verkar dock finnas en kultur

under möten där vissa personer tar mer plats än andra, inte alltid går enligt talarlista och således inte väntar på sin tur att prata utan istället bara pratar på.

“Men sen så händer det att folk informellt lyfter saker om vad som behandlas på mötet. Det är ganska ett öppet klimat. Sen så har det diskuterats, (andra studentrepresentanten) tog upp det kanske. Om man ska räcka upp handen eller inte. Så det är lite om folk verkligen räcker upp handen. Bli upphov till att man kanske inte kommer till tals lika lätt om man inte kan ta för sig så mycket heller.” - Studentrepresentant

“I princip alla, men det domineras väl av kan man väl ganska enkelt konstatera. Lärarrepresentanterna och prefekten.” - Professor

“Ja, man kan prata. Det tycker jag.

Det tycker jag också att alla gör. Kanske att någon pratar lite mer än nån det är ju i så fall för personen känner kanske lite starkare för. Eller att de vill tycka till om något, gällande en särskild fråga. Nånting man kan nånting mer om. Eller nånting de ska presentera. Som man har varit inblandad med att förbereda ett dokument kring eller en plan, ny policy eller något sånt. Så att då kanske någon pratar lite mer, men mitt intryck av dem möten som jag har deltagit i är att man alltså det där är rätt balanserat och att det finns ingen som sitter tyst eller tystas, direkt heller. “ - Docent

“Alla får prata. Om man begär ordet och vissa pratar utan att begära ordet också.” - Universitetslektor

3.3 Statsvetenskapliga institutionens styrning

Första resultatdelen för styrningen inom statsvetenskapliga institutionen kommer att behandla det resultat Josef Pallas och Linda Wedlin fått fram när de undersökte olika lärosäten i Sverige. Lunds universitet var nämligen en del av denna studie och den passar således bra att ha med även i vår studie. Den andra delen i resultatdelen kring styrning kommer behandla de svar vi fått från de intervjuade om styrningen på statsvetenskapliga institutionen i Lund.

3.3.1 Vilken styrningsform har Lunds universitet?

Resultatet av Pallas och Wedlin studie visade att av alla de tio lärosätena hade alla varit med om en förskjutning mot fler linjära styrningar inom specifika organ efter autonomireformen, förutom Lunds Universitet. Till skillnad från de andra universitet som nämns har Lunds Universitet bevarat den kollegiala styrningsformen, exempelvis att positioner inom kollegiala organ fortfarande väljs underifrån och presenteras formellt av rektorn (Wedlin & Pallas. 2017. s.98-99). Lunds Universitet har istället för att införa linjechefpositionen värnat om den kollegiala styrformen och infört två stycken fakultetsnämnder, nämligen utbildningsnämnden och forskarnämnden, för att stärka den kollegiala beslutsorganisationen ännu högre upp i hierarkin än institutionsnivå. (Wedlin & Pallas. 2017 P.108) Linda Wedlin och Josef Pallas menar att autonomireformen inte har gjort att makten har förskjutits automatiskt mot mer linjestyrning inom

alla lärosäten utan snarare att ledningar efter att denna reformen infördes kan utnyttja friheten legitimt för att både öka eller minska kollegialitetens styrka inom universitetsväsendet. Lunds universitet har till skillnad från några av de universitet som nämns i studien bibehållit ett kollegialt styre från botten till toppen av hierarkin inom universitetet.

Studien avslutas med en frågeställning nästan utformad som en uppmaning till universitetet: “[...] [V]arför skulle en högskola organiserad som vilken myndighet som helst tillförsäkras en institutionell autonomi vars legitimitetsgrund är att garantera akademisk frihet?” (Wedlin & Pallas. 2017. s.110-111)

3.3.2 Vilken styrform har den statsvetenskapliga institutionen på Lunds universitet?

Första resultatdelen ger samma svar som andra resultatdelen. Lunds universitet och statsvetenskapliga institutionen på Lunds universitet utgår ifrån en kollegialitetsprincip.

“Jag skulle säga att det är det kollegiala och i slutändan den enskilda läraren som har ett väldigt stort inflytande över det som äger rum i klassrummet; det är ingen som kontrollerar våra enskilda lärare, det är ingen som ska kontrollera vad enskilda lärare gör. I klassrummet, där är läraren suverän. Sen finns det av olika skäl olika generella styrinstrument; vi har ju ett regelverk som gäller högre utbildning och som har kommit till på goda grunder, för att något hänt och för att skydda lärare och studenter, och som skapar struktur och ordning och reda”. - Biträdande prefekt

“[...] [I] grund och botten så tycker vi att det är vad vi kallar för det kollegiala styret, det vill säga att det är vi lärarrepresentanter som ska ha det avgörande inflytandet.” - Professor

[Markus] Skulle du säga att det är främst efter föreskrifter eller en sorts kollegialstyrning som avgör?

[...] Det är ju en kollegial styrning, jag som lärare själv kan inte bara hitta på en kurs och ge den. Det är en kollegial styrning i mening att den går igenom styrelsen. - Professor

4. Analys

Syftet med denna uppsats har varit att belysa och undersöka hur en institution styrs och hur beslut tas inom denna. För att göra detta har vi fokuserat på statsvetenskapliga institutionen i Lund. Dels genom att undersöka diverse lagar som behandlar beslutsfattande ur en rent formell aspekt men även genom att intervjua åtta medlemmar i institutionsstyrelsen på den statsvetenskapliga institutionen. Detta har gett oss en god grund för att kunna lägga ihop det formella och det informella så att vi kan analysera det utifrån Lukes teori om makt. Den formella delen av denna uppsats har visat att det finns faktiska och precisa ramar som dels universitet och högskolor, fakulteter och institutioner behöver förhålla sig till, men även hur vissa poster inom dessa delar har olika uppgifter. Exempel på detta är rektorns övergripande ansvar för verksamheten vid universitetet som

helhet, dekanen för fakulteten som helhet och prefekten för institutionen som helhet. För institutionen är det rent formellt många punkter som faller under prefektens ansvar, punkter som prefekten kan välja att besluta om på olika sätt. Antingen kan prefekten ta besluten själv, eller delegera beslut till institutionsstyrelsen, detta tyder på att prefekten har en stor makt och även på att prefekten har makten att delegera beslut som hen vill. Det finns dock vissa saker som måste beslutas om i institutionsstyrelsen, det är exempelvis kursplaner och litteraturlistor och detta regleras i lagar. Nedanstående citat beskrivs prefektens möjlighet att själv bestämma eller låta institutionsstyrelsen vara med på beslut utifrån biträdande prefekts syn.

“Ni har ju styrelsen som ingång och det är ju en naturlig ingång så till vida att det är den som regleras formellt och den som är verksamhetens beslutande organ. En institutionsstyrelse kan dock fungera på väldigt olika sätt. Den kan vara ett transportkompani och vara minimalistisk så till vida att det är bara precis de formella beslut som måste tas i styrelsen som tas i styrelsen, och den kan vara maximalistiskt så till vida att mer eller mindre alla beslut ska passera styrelsen. Det är ganska lite som regleras i detalj och som prefekt kan man välja att använda styrelsen på olika sätt. Och här finns en makt ja, och ju mer minimalistisk hållning man har desto mer av prefektvälde” - Biträdande prefekt

Prefektens makt bekräftas även informellt i de intervjuer som genomförts där flertalet nämner att prefekten har en möjlighet att ta beslut, välja vad som förs upp på den formella dagordningen och även bestämma när hen menar att diskussioner på institutionsstyrelsemöten inte ska fortsätta. Däremot påpekar samtliga intervjuade att det finns möjligheter för samtliga representanter att tillägga punkter på dagordningen för möten och att alla får möjlighet att uttrycka sina viljor och tankar på möten trots att det finns vissa personer som pratar mer än andra oberoende av vems tur det är att prata. Detta gör att vår uppfattning är att alla har en möjlighet att på ett eller annat sätt påverka dagordningen för institutionsstyrelsemöten även fast det i viss mån verkar ligga på prefekten och sekreteraren för mötet samt att en del punkter på dagordningen är av den karaktär att de behöver vara med på möten på grund av en tidsaspekt. Möjligheten för samtliga representanter att bidra med punkter till dagordningen och tala på möten samt punkten övrigt gör att det finns en möjlighet för representanterna att ta upp de frågor de anser är relevanta för institutionsstyrelsemöten. Utifrån vår bild av institutionsstyrelsen verkar det inte finnas några specifika synliga eller dolda konflikter, detta är även den bild som bekräftas av de intervjuade personerna vilka alla verkar ha uppfattningen att vissa diskussioner kan vara intensiva men att det sällan är konflikter inom institutionen. Det finns dock alltid en möjlighet att konflikter existerar men att de intervjuade antingen inte vill uttrycka det alternativt kommer på det i den stund intervjun förs. Vidare finns det olika sorters konflikter, Lukes skriver om både öppen och dold konflikt och det är svårt som utomstående att få en god insyn i huruvida det existerar några konflikter, öppna som dolda vilket leder till att vi kommer utgå från det vi fått som svar i våra

intervjuer. Det vi får ut är sammanfattningsvis att det sällan uppstår konflikter och att det oftast finns en vilja att komma överens om beslut.

4.1 Akademisk frihet för vad?

Vad står egentligen den akademiska friheten för? I analysen av detta har vi kommit fram till att den akademiska friheten är friheten att få studera vad man vill som forskare och lärare. Det är fritt för denna forskare eller lärare att välja sin metod och sitt forskningsområde utan att informellt blir stoppad från att genomföra det. Det ska från prefekts håll men även från ledningar finnas en lojalitet med de anställda att vara en del av de kollegiala organ som styr och bestämmer över akademien. Trots denna frihet inom institutionen ska man dock komma ihåg att de är anställda av samhället inom en förvaltning för att kunna bidra med en forskning för samhällets utveckling. Den akademiska friheten är främst kopplad till forskning, i intervjuerna nämns lärares roller som offentliga tjänstemän och att det finns regelverk lärare behöver förhålla sig till. Ur denna aspekt kan man tänka att det kan uppkomma missförstånd där vissa lärare anser att akademisk frihet betyder frihet att dels forska men även föreläsa och undervisa såsom hen vill utan några yttre påverkningar. Nedan lyder två citat som på ett bra sätt belyser akademisk frihet och rollen som offentlig tjänsteman.

“Jag tycker vi är väldigt fria akademiskt. Jag kan forska om precis vad jag vill. Sen så söker jag anslag, vissa hävdar det begränsar akademisk frihet. Det beror såklart på vad man forskar om men ansökan så att man får pengar för den. Ingen chef kommer till mig och säger amen du ska du forska om interventioner.” - Universitetslektor

“Lärare är offentliga tjänstemän, de sysslar med myndighetsutövning och alla offentliga tjänstemän regleras av vissa normer och principer, det är inget undantag. Det är en skattefinansierad verksamhet som ska följa regelverket.” - Biträdande prefekt

4.2 Kan styrformen i institutionen underminera eller påverka den akademiska friheten?

Det vi anser vara underliggande faktorer för bibehållandet av den akademiska friheten är den traditionella kollegiala styrformen inom institutionen, där representation av grupper styr det gemensamma och inte en linjestyrning som på andra lärosäten. Det kom fram i intervjuerna att vissa ledamöter pratar mer än andra, till exempel på grund av högre grad av sakkunnighet inom specifika ämnen. Även ifall detta sker är det viktigt att representation finns för alla aktiva grupper inom institutionen. Detta är vad som är grundläggande för att lärare ska ha möjligheten att få lära ut, studera och forska fritt om vad de vill, utifrån att man följer institutionens ramar som är fastslagna av kollegiet.

I ett nyhetsbrev som publicerades på statsvetenskapliga institutionen i Lunds hemsida intervjuas tillträdande prefekt och tillträdande biträdande prefekt för

statsvetenskapliga institutionen för 2018. Där beskriver de det essentiella med att bibehålla den kollegiala styrformen och värderingen av akademisk frihet som ledord. Tillträdande prefekt beskriver utmaningen med trycket utifrån att institutionen borde införa fler linjestyrningsprinciper och beskriver med egna ord hur en framgångsrik institution istället ska förlita sig på sina anställda, att via kollegialitet ta ansvar och bestämma över den akademiska friheten. Men att denna frihet som ges till anställda ska behandlas med ansvar och rätt professionellt omdöme av lärare och forskare. Trots dessa ord beskriver prefekten att det fortfarande är en förvaltningsmyndighet och att ett regelverk ska följas, det är viktigt att läraren trots friheten reflekterar vilka skyldigheter detta också innebär. Tillträdande biträdande prefekt håller med om uttalandet och menar att Lunds universitet har bemött detta tryck utifrån på ett bra sätt och värnat om den kollegiala styrformen jämfört med andra lärosäten i Sverige (Thulin, Ingrid "Fortsatt akademisk frihet ledstjärna för ny ledarduo", statsvetenskapliga institutionen. 13 dec 2017). Detta nyhetsbrev har visat att även om prefekten är den som styr institutionen i stora drag och ansvarar för bland annat dagordningen, är kollegialitet ett centralt begrepp inom institutionen. Självklart beror detta svar mycket på individens egen definition av akademisk frihet. Men utifrån den här studiens beskrivning av vad akademisk frihet är, så är den i linje med prefekt och biträdande prefekts uttalanden. Eftersom statsvetenskapliga institutionen följer kollegialitetsprincipen i utlysandet av ny prefekt och biträdande, är det desto mindre troligt att detta kommer underminera den akademiska friheten i den närmaste framtiden.

5 Avslutande diskussion

Den här studien har handlat om styrform och synen på makt inom statsvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet. Studien har utgått från primärmaterial i form av strukturerade intervjuer med medlemmar inom institutionsstyrelsen, där intervjupersonerna har besvarat frågor om den informella respektive formella makten inom institutionen. Vårt intresse för genomförandet av studien började med en debatt inom statsvetenskapliga institutionens styrelse som handlade om könskvotering gällande kurslitteraturlistor i förhållande till en handlingsplan på institutionen. Begrepp som akademisk frihet, inflytande och styrform för institutioner var det som fick oss intresserade av ämnet.

När vi påbörjade denna studie förväntade vi oss att vi skulle finna en del konflikter inom institutionen som skulle visas i intervjuvaren, detta var emellertid inte det vi fick fram. Istället fick vi fram en bild om en till synes välfungerande institution vilket dessvärre inte underlättat vår analys utifrån Steven Lukes tredimensionella maktperspektiv då det varit svårt att få fram konflikter och veta huruvida det finns några konflikter eller ej, om det finns aktörer som utövar makt över andra mot deras vilja och liknande. Denna uppsats har vidare belyst hur den formella makten för institutioner ser ut samt hur medlemmar i

statsvetenskapliga institutionsstyrelsen ser på den formella och informella makten inom denna institution. De resultat vi fått fram här är att det rent formellt finns en hierarki och en beslutsordning där prefekten i hög grad har en möjlighet att själva ta beslut alternativt se till att beslut tas i institutionsstyrelsen. Att prefekten enligt de intervjuade i hög grad väljer att låta institutionsstyrelsen ta beslut och på så sätt inkludera representanterna. Att prefekten inkluderar representanterna i institutionsstyrelsen tyder på en stark kollegial styrning vilket i sin tur talar för en fortsatt akademisk frihet för forskare och lärare på statsvetenskapliga institutionen i Lund.

Vid fortsatt forskning på detta ämne hade det varit intressant att undersöka beredningsgrupperna, dessa grupper nämndes vid många av våra genomförda intervjuer och verkar genom sin beredning till de beslut som tas av institutionsstyrelsen ha en påverkan inom institutionen. Dessvärre fanns det inte möjlighet för oss att undersöka detta inom ramarna för denna studie. Det hade vidare varit intressant att undersöka könsfördelningen inom institutionsstyrelsen gentemot könsfördelningen inom institutionen i helhet. Hade vi fått fortsätta studien hade vi även velat utveckla studien till en flerfallsstudie och således undersöka fler institutioner med målet att jämföra dessa och i förlängningen av detta även studera andra fakulteter. En av studentrepresentanterna betonade det konsensustänk som råder inom institutionsstyrelsen och menade dels att det var viktigt att alla har en vilja att nå konsensus men att det även kan finnas en risk att det påverkar kulturen i rummet på ett negativt sätt då medlemmar i institutionsstyrelsen kanske inte i samma utsträckning vill säga emot något som sägs eller föreslås på möten:

“Nej men jag tror att det är viktigt att just prata om det här med liksom känslan av konsensus och vad den normen gör med ett rum och hur viktigt det kan vara att ha en sån känsla av att vi ska försöka komma överens” - Studentrepresentant 1

“För frågan är väl vilka har egentliga inflytande när man har ett rum som ska sträva efter konsensus, det är ju de med mest informell makt som har inflytande då och det kan skapa en dålig situation i framtiden.” - Studentrepresentant 1

6. Referenser:

- Yin, R, & Nilsson, B 2007, *Fallstudier: Design Och Genomförande*, n.p.: Malmö : Liber
- Alvesson, Mats, 2011, *Intervjuer - genomförande, tolkning och reflexivitet*: Malmö : Liber
- Lukes, S, & Gundenäs, H 2008, *Maktens Ansikten, n.p.: Göteborg : Daidalos*
- Wedlin, L, & Pallas, J 2017, *Det Ostyrda Universitetet? : Perspektiv På Styrning, Autonomi Och Reform Av Svenska Lärosäten, n.p.: Göteborg : Makadam*
- Thulin, Ingrid, 2017 “Fortsatt akademisk frihet ledstjärna för ny ledarduo” statsvetenskapliga institutionens nyhetsbrev: <https://www.svet.lu.se/article/fortsatt-akademisk-frihet-ledstjarna-for-ny-ledarduo>
- Degerblad, J, & Hägglund, S 2001, *Akademisk Frihet - En Rent Akademisk Fråga?*, n.p.: Stockholm : Högskoleverket, 2001 ; (Kalmar : Lenander)
- Bennich-Björkman, L 2004, *Överlever Den Akademiska Friheten? : En Intervjustudie Av Svenska Forskares Villkor I Universitetens Brytningstid*, n.p.: Stockholm : Högskoleverket, 2004 ; (Växjö : Davidson)
- Lindberg Torson, Mårten, “Judith Butler om genuskonflikten i Lund: “Metoden är förkastlig”. 2017. Kvartal.
- *Nationalencyklopedin*, 2017, akademisk frihet: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedilång/akademisk-frihet> (hämtad 2017-12-06)
- SFS: 1992:1434. *Högskolelag*
- SFS: 2009:769. *Studentkårsförordning*
- SFS: 1993:100. *Högskoleförordning*
- Statsvetenskapliga institutionen, 2016, *Statsvetenskapliga institutionens handlingsplan för jämställdhet, likabehandling och mångfald 2016*
- Arbetsordning för Lunds Universitet Dnr STYR 2017/783 (Fastställd av universitetsstyrelsen 2017-06-16, §19)
- Rättighetslistan för studenter på grund- och avancerad nivå “Rättighetslistan - för Lunds universitets studenter”, pdf, Lunds Universitet

7. Bilaga

Intervjuguide:

Namn, Ålder, Titel, Datum, Tid

Berätta lite om ditt jobb på institutionen!

- Hur länge har du suttit på posten?
- Vad är din roll i institutionsstyrelsen?

Hur ser ett typiskt institutionsstyrelsemöte ut?

- Vilka aktörer identifierar du i styrelsen?
- Vilka representeras?
- Vilka får prata?
- vilka får med saker på dagordningen?
- hur tas ett beslut?
- Vem har sista ordet?

Vilka aktörer anser du har inflytande inom statsvetenskapliga institutionen?

- Lärarna?
- Styrelsen?
- Eleverna?

Vad är det som styr utbildningens utformning?

- Lagarna/Institutionens föreskrifter
- Gemensamma besluten inom institutionen

I vilken utsträckning kan du påverka beslut inom institutionsstyrelsen?

Vad har studenter för möjlighet att påverka?

- Har studenter tillräckligt med inflytande?
- Har studenter för mycket inflytande?

Uppstår det konflikter angående beslut?

- brukar det finnas några typiska ställningstagande från aktörer / grupper?

Är det något du tycker att vi missat att fråga om?

- Är det något mer du vill tillägga till intervjun?